

KOBİLERİN FİNANSMANINDA KREDİ KULLANIM DÜZEYİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER: KAHRAMANMARAŞ ÖRNEĞİ

Yrd. Doç. Dr. Yücel AYRIÇAY

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İİBF İşletme Bölümü Muhasebe ve Finansman A.B.D.

Dr. Dünder KÖK

Pamukkale Üniversitesi
İİBF İşletme Bölümü Muhasebe ve Finansman A.B.D

Özet

Bu çalışmanın amacı, KOBİ'lerin finansmanında kredi kullanım düzeyini etkileyen faktörlerin incelenmesidir. Çalışmanın birinci kısmında, teorik çatı ve literatür taramasına yer verilmiştir. Uygulama bölümünde ise Kahramanmaraş ilinde faaliyet gösteren 100 KOBİ'de gerçekleştirilen anket çalışması sonucunda ulaşılan bulgular tartışılmıştır. Çalışma sonucunda KOBİ'lerin kredi kullanımını etkileyen faktörler; işletme yaşı, kurumsallık düzeyi, nakit yaratma düzeyi, işgücü düzeyi ve finans yöneticisinin eğitim düzeyi olarak belirlenmiştir.

***Anahtar Kelimeler:** KOBİ Finansmanı, Banka Kredileri, Kredi Kullanım Düzeyi*

FACTORS AFFECTING the LEVEL OF BANK LOANS IN SMEs FINANCE: A STUDY IN KAHRAMANMARAŞ

Abstract

The aim of this study is to investigate factors effecting level of credit using in SMEs financing. At first section of the study investigate theoretical framework and literature survey. In the third part, a survey is conducted and applied to 100 SMEs located in Kahramanmaras. The result of this study, age of enterprise, governance, providing cash, labour force and finance managers education are the factors that effects the level of bank loans in SMEs finance .

***Key Words:** SMEs Financing, Bank Loans, Level of Credit Using*

GİRİŞ

19. ve 20. yüzyıllarda ekonomik ve teknolojik gelişmenin temel dinamikleri olan ve temel endüstrilerde faaliyet gösteren büyük ölçekli işletmeler 1970'lerin başında rekabet güçlerini yitirmeye başlamışlar, bu dönemden sonra önceleri daha az dikkate alınan KOBİ'ler birçok uygulamalı çalışmaya konu edilmeye başlamış ve bu durum KOBİ'lerin öneminin vurgulanmasına yol açmıştır. 1980 ve 1990'lar boyunca yapılan çok sayıda çalışmada endüstri yapısının büyük ölçekli işletmelerden KOBİ'lere doğru kaydığı vurgulanmıştır (Klapper, Sarria-Allende ve Zaidi, 2006: 2)¹. Bu değişimin ardından dünyadaki eğilime paralel olarak Türkiye'de de KOBİ nitelikli işletmelerle ilgili çok sayıda çalışma yapıldığı göze çarpmaktadır.

KOBİ'lerin, ürün, üretim, örgüt, yönetim, istihdam, pazarlama, sermaye, varlık, finansman yapısı gibi pek çok kendine özgü özellikleri bulunmaktadır (Yılmaz, 2004: 57; Türkoğlu, 2002: 283). KOBİ'lerin yapısal, yönetsel, teknolojik yetersizlik, düşük kapasiteli üretim, tedarik ve stoklama, yasal düzenlemelerde eksiklik, bürokratik engeller ve kalifiye işgücü yetersizliği gibi sorunları bulunmakta, bu sorunların temelindeyse finansman sorunu yer almaktadır (Karabıçak ve Altuntepe, 2001: 368; Kendirli, 2002: 76).

KOBİ'lerin yaşadıkları finansman sorunlarının başında, özellikle kuruluş aşamasında, özkaynak fonlarına dayalı finansman yapısı gelmektedir. Bir başka deyişle, başlıcası kredi temini olan dış finansman olanaklarının KOBİ'ler için sınırlı olması, toplam kaynak miktarının daha düşük düzeylerde gerçekleşmesine yol açmakta, oluşan kaynak sorunu, büyüyememe ve teknolojik yeniliklere ayak uyduramama, düşük kaliteli mal ve hizmet üretimi, kurumsallaşamama ve markalaşamama gibi problemlerin giderilmesine engel teşkil etmektedir. KOBİ'lerin dış finansman gereksiniminin önündeki engellerin kaldırılamaması, bir diğer ifadeyle kredi olanaklarının geliştirilememesi, bu tür işletmelerin ekonomik büyümeye katkısını da azaltmaktadır (Demirgüç-Kunt ve Beck, 2006: 2931). Kaynak yetersizliği bir taraftan otofinansman olanaklarıyla aşılmaya çalışılmakta, ancak bu çözümün sınırlı olması, kredi kullanımını kaçınılmaz kılmaktadır. Bununla birlikte KOBİ'lerin, özellikle bankalar kanalıyla kredi teminini sınırlayan çok sayıda faktör bulunmaktadır. Bunlar arasında, kredi maliyetlerinin ve teminatlarının yüksekliği, işletmelerin hukuki yapısı, yaşı,

¹ Detaylı bilgi için bakınız: Acs (1984), Acs ve Audrestsch, 1988, Schimitz (1989), Acs (1992), Audrestsch ve Thurik (2000), Acs ve Audrestsch (1993), Loveman ve Senegenberger (1991) ve Thurik (1996).

Kobilerin Finansmanında Kredi Kullanım Düzeyini Etkileyen Faktörler:
Kahramanmaraş Örneği

faaliyet türü, sermaye ve varlık yapısı, bankaların tutumu, kredi sağlama formalitelerinin fazlalığı ve faizle çalışılmak istenmemesi gibi birçok faktör sıralanmaktadır.

Kredi teminiyle ilgili konular arz yönlü (banka eksenli) ve talep yönlü (KOBİ eksenli) olarak ele alınabilir. Bu çalışmada, kredi temininde yaşanan sorunlar talep yönlü olarak, yani KOBİ'lerin perspektifinden ele alınmaktadır. Çalışmanın amacı, KOBİ'lerde kredi kullanımını etkileyen faktörleri talep yönünden belirlemeye çalışmaktır. Çalışmada, Kahramanmaraş'ta faaliyet göstermekte olan KOBİ'ler incelenmiştir.

KOBİ nitelikli işletmelerin kendine özgü birçok sorunları bulunmaktadır. Türkiye'de KOBİ'lerin sorunları konusunda yapılan uygulamalı çalışmalarda, finansman sorunu genel olarak ve çoğu zaman büyük farkla, sorunlar listesinin başında yer almıştır (Müftüoğlu, 2002: 267).

KOBİ'lere ilişkin finansal sorunlar arasında yer alan özkaynak ağırlıklı finansman politikası, kendini öncelikle kuruluş aşamasında göstermektedir. KOBİ'lerin başlangıç sermayeleri büyük oranda özkaynak fonlarına dayanmaktadır. Özdoğan (2001: 121-131), KOBİ nitelikli işletmelerin başlangıç sermayelerinin %61'inin kişisel birikimlerden, %19'unun yakınardan, %9'unun ortaklardan, %5'inin banka kredilerinden, %4'ünün sektörel desteklerden ve %2'sinin diğer firmalardan elde edildiğini belirtmektedir. Kuruluş aşamasında özkaynak fonlarının ağırlıklı olarak kullanılması nedeniyle işin gerektirdiği kaynak miktarı mevcut özkaynak imkanı ile orantılı olarak sınırlanmaktadır (İbaçoğlu, 2002: 33). Bununla birlikte, KOBİ'lerde yoğun bir biçimde özkaynak kullanımı yalnızca kuruluş aşamasına özgü değildir. Faaliyete geçen KOBİ'lerde de özkaynak ağırlıklı finansman yapısı dikkat çekmektedir. İstanbul Ticaret Odası (İTO)'nun 2004 yılı İstanbul Küçük Sanayi Kapasite Araştırma Raporuna göre ankete katılan işletmeler %47,4 oranında özkaynak kullanmaktadır (İstanbul Ticaret Odası [İTO], 2005: 29). Yoğun olarak özkaynak kullanımı, bir taraftan, özkaynak kârlılık oranının düşme olasılığına yol açmakta, diğer taraftan dış kaynak kullanımındaki yetersizlikten kaynaklanan toplam sermaye eksikliği, örneğin, teknolojik ilerlemeye ayak uyduramama riskini beraberinde getirmekte, bu da büyüme olanaklarını sınırlandırmaktadır.

Genel olarak, KOBİ'lerin kredi kullanım oranlarının düşük düzeyde olduğu söylenebilir (Yücel, 2001, 1). "Access to Bank Finance for Scottish SMEs" başlığı altında İskoçya için gerçekleştirilen bir araştırma raporuna göre, araştırmaya konu işletmelerin %76'sı bankalardan finansman temininde sorun yaşamaktadır. Bankalar kanalıyla finansman sağlayamayan işletmelerin üçte biri teminat ve muhasebe kaydı sorunlarını öncelikli olarak

işaret etmişlerdir (www.scotland.gov.uk/Publications/2008/09/08110445/3, 2008).

Türkiye’de, Zonguldak ilinde gerçekleştirilen bir çalışma, Zonguldak KOBİ'lerinin sadece %52.8'inin kredi kullandığını ortaya koymuştur. Bir başka deyişle, Zonguldak KOBİ'lerinin % 47.2'si “kendi yağında kavrulmayı” tercih etmek zorunda kalmıştır. Yine aynı çalışma, işletmelerin neden kredi kullanmak konusunda çekingen davrandıklarına gerekçe olarak, faizlerin yüksekliğini, banka elemanlarının yardımcı olmayan tavırlarını, kredi karşılığı göstermek zorunda olmalarını ve kredi türleri konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını göstermişlerdir. Bu gerekçeler arasında %86 oranlarıyla faiz yüksekliği ve kredi karşılığı gösterme zorunluluğu öne çıkmaktadır. Aynı çalışmada yeteri kadar kredi kullanmamanın en önemli nedeni olarak %62.2 ile kredi koşullarının ağır oluşu tespit edilmiştir (Bayraktar ve Köse, 2002: 6).

Bankalar açısından bakıldığında borçlanan tarafla ilgili yeterli bilginin varlığı, kredi karar sürecinin en önemli unsurlarından biridir. Ters seçim ve ahlaki tehlike sorunlarının varlığı durumunda bankalar kredi tayinlemesine gitmektedirler. Kredi müracaatı yapanın KOBİ’ler olması halinde yeterli bilgi sağlanamama sorunu bu tür işletmelerin genellikle şeffaf olmayan yapıları nedeniyle ters seçim ve ahlaki tehlikeyi daha önemli kılmakta ve bankaların KOBİ’lere yönelik kredi tayinlemesi özellikle gündeme gelmektedir (Stiglitz ve Weiss, 1981: 393–410). Finansal aracılık teorisi, yoğun asimetrik enformasyonun söz konusu olduğu durumlarda bankaların, KOBİ’lerin maruz kalacakları kredi tayinlemesi sorununu çözmek için bilgi sağlamada ve kredi sözleşmesi tasarımı uzmanlaştıklarını vurgulamaktadır (Fama, 1985: 29-39; Diamond, 1984: 393-414). Bir başka deyişle, borçlanan tarafla ilgili daha fazla bilgi olması halinde kredi veren kuruluşlar faiz oranı ve teminat gereksinimleri gibi konularda cesaretlendirici bir tutum içinde olmaktadır (Lehmann ve Neuberger, 2001: 341).

Bilgisel asimetri derecesi, borçlanan işletmenin büyüklüğü, yaşı, yönetimi ve hukuki durumu gibi unsurlarla ilişkilidir. Kreditörler açısından bakıldığında KOBİ’ler büyük işletmelere nazaran daha az bilgi sağlanabilen yapılardır (Boot ve Thakor, 1994: 899-920). Bu durum finansman sağlamada bilgi edinme maliyetlerini artırmaktadır. Daha eski işletmeler için bilgisel asimetri azalmakta, daha somut kredi geçmişi, borç teminine olumlu etki edebilmektedir (Lehmann ve Neuberger, 2001: 341).

Ono ve Uesugi (2005: 1), teminat ve kişisel garantilerin KOBİ’lerin kredi teminindeki rolünü tartıştıkları çalışmalarında, geleneksel teoride de

Kobilerin Finansmanında Kredi Kullanım Düzeyini Etkileyen Faktörler:
Kahramanmaraş Örneği

yer aldığı üzere, kredi temininde daha riskli borçlanıcılardan sağlanan teminatların ahlaki tehlikeyi azalttığı bulgulanmıştır.

Owualah (2002: 87-100), işletmelerin bir bankayla uzun süreli ilişki içinde olmalarının ve belli bir bankayla çalışmalarının banka kredilerinden daha az teminat avantajı ile yararlanmalarına yol açtığını bulgulanmışlardır. Özellikle bankalarla ilişkileri daha uzun bir geçmişe sahip eski işletmeler banka kredisi temin etmede, bankaların bu tür işletmelerle ilgili daha fazla bilgi sağlama imkânları nedeniyle, avantajlı konumdadırlar. Diğer taraftan, uzun süreli kredi geçmişine sahip olunmasının kredi maliyetleriyle negatif, kredi miktarıyla da pozitif ilişkisi söz konusudur.

Lehmann ve Neuberger (2001: 339-359), Almanya'da banka şubeleri aracılığıyla gerçekleştirdikleri ve banka- KOBİ ilişkisini belirlemeye çalıştıkları çalışmalarında KOBİ'lerin bankalardan kredi temininde yalnızca işletme özelliklerinin ve kredi risk değişkenlerinin değil, kredi ofisi ve banka yöneticileriyle KOBİ'ler arasındaki sosyal ilişkilerin de rol oynadığını belirlemişlerdir.

Bhaird ve Lucey (2006)'nın bulgularına göre, uzun vadeli borçlanma, varlık yapısıyla pozitif, işletme yaşıyla negatif ilişki içindedir. Bu sonuç, yüksek düzeyde sabit varlık yapısına sahip KOBİ'lerin kredi temininde avantajlı durumda olduklarını ifade etmektedir. Sabit varlıkların teminat özelliğinin bulunması asimetrik enformasyonun neden olacağı kredi tayinlaması sorununun aşılmasına yardımcı olmaktadır. Yaş ile uzun vadeli borçlanma arasındaki negatif ilişki, zaman içinde işletmede oluşan fonların borçlanma gereksinimini azalttığını gösterir niteliktedir.

Klapper, Sarria-Allende ve Zaidi (2006: 1-24) Polonya için gerçekleştirdikleri bir çalışmada, bu ülkedeki KOBİ'lerin özellikle orta ve uzun vadeli finansmanda sorun yaşadıklarını, firma ölçeğindeki artışa bağlı olarak kısa ve uzun vadeli yabancı sermaye kullanımının arttığını, küçük firmaların finansman yapısı içinde tedarikçilerden sağlanan ticari kredilerin önemli bir yer tuttuğunu, firma büyüklüğü ile finansal araçlardan yararlanma düzeyi arasında pozitif bir ilişki olduğunu gözlemlemiştir.

Pirvu, Giurca ve Mehedintu (2008:1-14) tarafından Romanya KOBİ'lerin bankalar aracılığıyla finansmanının incelendiği bir çalışma, KOBİ nitelikli işletmelerin banka kaynaklarına ulaşmada sorun yaşadıklarını, bankaların, verdikleri kredilerin garantisinden yeterli sabit varlıklara sahip büyük ölçekli işletmeleri tercih ettiklerini ortaya koymuştur. KOBİ'lerin bankalar kanalıyla finansmanı için karşılaşılan zorluklar; gerçekleştirilmesi güç yasal çerçeve, bürokratik işlemlerin yoğunluğu, bankaların KOBİ'lerin ihtiyaç duyacağı mikro ölçekli kredilere

olan ilgisizliği ve özelde KOBİ'leri dikkate almaksızın tasarlanmış kredi kanallarının varlığıdır. Yazarlar, Romanya için, KOBİ'lerin finansmanına odaklanmış bir bankanın gerekliliği üzerinde durmaktadırlar.

Johnsen ve McMahon (2007: 1-35) çalışmalarında Avustralya KOBİ'lerinin finansman davranışlarını sektörel farklılık bağlamında incelemişlerdir. Buna göre, özellikle inşaat ve toptan ticaret sektörüyle ve kısmen de kültürel ve rekreasyon işletmeleriyle kısa vadeli borçlanma arasında; üretim, perakende ticaret, taşımacılık ve depolama sektörüyle de uzun vadeli borçlanma arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki belirlenmiştir. Ayrıca, sektörel farklılık ve toplam borçlanma arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu da bulgulanmıştır. Bu durum özellikle, inşaat, perakende ticaret, taşımacılık ve depolama sektöründe kendini göstermiştir. Ayrıca, çalışan sayısı ölçütüyle belirledikleri işletme büyüklüğüyle uzun vadeli borçlanma arasında pozitif bir ilişki olduğu; işletme yaşıyla kısa vadeli borçlanma arasında negatif ve uzun vadeli borçlanma arasındaysa pozitif bir ilişkinin varlığı; uzun vadeli varlık yapısına sahip işletmelerle kısa vadeli borçlanma arasında negatif, uzun vadeli borçlanma arasındaysa pozitif bir ilişkinin bulunduğu belirlenmiştir.

Michaelas, Chittenden ve Poutziouris (1999: 113-130), büyük ölçekli işletmelerin küçük ölçeklilerden daha fazla finansal kaldıracıya sahip olduklarını, küçük ölçekli işletmelerin daha fazla finansal engellerle karşılaştıklarını bulgulamışlardır. Chittenden, Hall ve Hutchinson (1996), Hall Hutchinson ve Michaelas (2000), Holmes ve Cassar (2001) işletme büyüklüğüyle uzun vadeli borçlanma arasında pozitif, kısa vadeli borçlanma arasındaysa negatif ilişkinin varlığını belirlemişlerdir. Lopez-Garcia ve Aybar-Arias (2000), işletme büyüklüğünün küçük işletmelerde otofinansman üzerinde önemli bir etkisinin olduğunu belirlemişlerdir. Birçok çalışmada benzer bulgulara ulaşılmış olmasına rağmen yalnızca Jordan vd. (1998) işletme büyüklüğüyle finansal yapı arasında bir ilişki olmadığını belirtmektedirler.

Chittenden, Hall ve Hutchinson (1996) ile Hall Hutchinson ve Michaelas (2000), işletme yaşıyla ilgili olarak yeni işletmelerin eski işletmelere oranla daha fazla kısa vadeli finansmana bağlı olduklarını, bir başka deyişle işletme yaşıyla likidite arasında pozitif bir ilişkinin varlığını belirlemişlerdir. Diğer taraftan, Chittenden, Hall ve Hutchinson (1996) işletme yaşıyla kısa ve uzun dönemli borçlanma arasında uyum olduğunu bulgulamışlardır. Michaelas, Chittenden ve Poutziouris (1999), yeni işletmelerin daha fazla finansal kaldıracıya sahip olduklarını, dolayısıyla eski işletmelerin karlılığının daha yüksek olduğunu belirlemişlerdir. Ancak,

Kobilerin Finansmanında Kredi Kullanım Düzeyini Etkileyen Faktörler:
Kahramanmaraş Örneği

Romano, Tanewski ve Smyrnois (2001: 285-310) ise, işletme yaşıyla borçla finansman arasında bir ilişki olmadığını vurgulamaktadırlar.

KOBİ'lerin sermaye yapısı büyük işletmelerin sermaye yapılarından farklılık arz etmektedir. Örneğin, Cressy ve Olofsson (1997: 179-192) küçük işletmelerin sabit varlıklarının toplam varlıklarının daha az bir kısmını oluşturduğunu, toplam varlıklarına kıyasla kısa vadeli yükümlülüklerinin daha fazla olduğunu ve finansal risklerinin de daha yüksek olduğunu bulgulamışlardır. Berger ve Udell (1995: 351-381) ile Peel ve Wilson (1996: 52-68) KOBİ'lerin kredi temininde yaşadığı zorluğun temelinde bilgisel asimetri olduğunu, daha küçük ve genç işletmelerin daha yüksek maliyetlerle ve teminatlarla borçlanma imkanı bulabildiğini belirlemişlerdir.

Michaelas, Chittenden ve Poutziouris (1999), varlık yapısı ile sermaye yapısı arasındaki ilişkiden hareketle sabit varlık ağırlıklı işletmelerin daha fazla teminata sahip bulunmaları dolayısıyla dış finansman temininde zorlanmayacaklarını vurgulamışlardır. Jordan, Lowe, ve Taylor (1998: 1-27), daha fazla sabit varlığa ve daha iyi teminatlara sahip KOBİ'lerin daha düşük maliyetle daha fazla borçlanma imkânına sahip olduklarını belirtmektedirler.

Chittenden, Hall ve Hutchinson (1996: 59-67); Jordan, Lowe, ve Taylor (1998: 1-27) ve Michaelas, Chittenden ve Poutziouris (1999: 113-130), yüksek sabit varlık düzeyinin ve yüksek stok seviyesinin daha fazla kısa ve uzun vadeli borçla ilgili olduğunu ortaya koymuşlardır. Buna göre, bilgisel asimetri ve temsil sorununun KOBİ'ler üzerine önemli ölçüde etki etmesinin bir sonucu olarak bu tür işletmeler borçlanma için sabit varlıklarını daha fazla kullanmaktadırlar.

İşletmelerin hukuki durumu açısından bakıldığında, alacaklılara karşı sınırsız sorumluluk verilen kredilerin tahsilinde bankaların elini güçlendirdiğinden kredi sağlamada işletme sahiplerinin sınırlı sorumlu oldukları hukuki yapılara nazaran daha fazla tercih edilmektedir (Elsas ve Krahen, 1998: 1283-1316).

KAHRAMANMARAŞ KOBİ'LERİNDE KREDİ KULLANIM DÜZEYİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ

Çalışmanın bu bölümünde çalışmanın, amacı, kapsamı, yöntemi, kullanılan değişkenler ve hipotezler ile araştırma bulgularına yer verilmiştir.

Amaç, Kapsam ve Yöntem

Çalışmanın amacı, KOBİ'lerde kredi kullanım düzeyini etkileyen faktörleri talep yönlü (KOBİ'ler açısından) ortaya koymaktır.

Bu amaçla, Kahramanmaraş'ta çeşitli sektörlerde faaliyet göstermekte olan 167 adet KOBİ'nin finans yöneticisine, çalışma amacıyla uyumlu, 40 soruyu kapsayan bir anket metni düzenlenerek cevaplamaları istemiyle yöneltilmiştir. Gönderilen anket metinlerinden 100 adeti değerlendirmeye uygun bulunmuştur. Uygulanan anketin geri dönüşüm oranı % 59.8'dir.

Çalışmanın veri tabanı, geri dönüşü sağlanan anket metinlerinden sağlanan bilgilerin aktarıldığı SPSS Paket Programı aracılığıyla değerlendirilmiştir. Veri analizinde ortalamalar arası fark testlerinde, veri aralığı dikkate alınarak Bağımsız Örneklem t Testi (Independent- Samples t Test) ve Tek Faktörlü Varyans Analizi'nden (One-Way ANOVA); ortalamalar arası farkların hangi gruplar arasında gerçekleştiğini tespit etmek amacıyla Tukey Testi'nden ve örneklem kapsamında kredi kullanım düzeyini etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla Regresyon Analizleri'nden yararlanılmıştır. Ayrıca, örneklemin tanımsal istatistiklerine ve korelasyon analizine ilişkin kısa bilgilere de yer verilmiştir.

Değişkenler ve Hipotezler

Çalışmanın bağımlı değişkeni, örneklem kapsamındaki işletmelerin "kredi kullanım düzeyi", bağımsız değişkenleri ise, literatür taraması ve işletmelerin finans yöneticileriyle yapılan ön görüşmeler sonucu elde edilen bilgilerin derlenmesi aracılığıyla; İşletmenin Faaliyette Bulunduğu Sektör, İşletmenin Yaşı, Hukuki Yapısı, Kurumsallık Düzeyi, Nakit Yaratma Düzeyi, İşgücü Düzeyi, Sermaye Yapısı, Teşvik Kullanım Durumu, İhracat Yapma Durumu, Kapasite Kullanım Durumu ve Finans Yöneticisinin Eğitim Düzeyi olarak belirlenmiştir. Bağımsız değişkenlerden "kurumsallık düzeyi", işletmenin özellikle stratejik karar mekanizmasının aile üyeleri, ortaklar ya da profesyonel yönetici ağırlıklı olup olmadığına yönelik soru ile; "nakit yaratma düzeyi" işletmenin aylık cirolarının aralıklandırılması ile; "kapasite kullanım durumu", işletmenin tam kapasite çalışıp çalışmadığına

Kobilerin Finansmanında Kredi Kullanım Düzeyini Etkileyen Faktörler:
Kahramanmaraş Örneği

yönelik soru ile; “işgücü düzeyi” ise işletmelerde istihdam edilen işçi sayılarının gruplandırılması aracılığıyla oluşturulmuştur.

Çalışmada kullanılan hipotez testlerinde, temelde iki ayrıma gidilmiştir. Değişken yapıları itibarıyla ortalamalar arası fark testlerinin yapılmasını öngören teşvik kullanım durumu, ihracat durumu ve kapasite kullanım durumu değişkenleri Bağımsız Örneklem t Testleriyle, diğer değişkenler ise Tek Faktörlü Varyans Analiziyle test edilmiştir.

Belirlenen bağımsız değişkenlerin kredi kullanım düzeyini istatistiksel olarak hangi anlamlılık düzeyinde ve ne yönde etkilediğine ilişkin test ise Regresyon Analizi'nin Stepwise-Backward eliminasyon yöntemi izlenerek gerçekleştirilmiştir.

Buna göre araştırmanın genel hipotezleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

H₁: KOBİ'lerin kredi kullanım düzeyi ortalamaları, işletmenin faaliyette bulunduğu sektöre, işletmenin yaşına, hukuki yapısına, kurumsallık düzeyine, nakit yaratma düzeyine, işgücü düzeyine, sermaye yapısına, teşvik kullanım durumuna, ihracat yapma durumuna, kapasite kullanım durumuna ve finans yöneticisinin eğitim düzeyine bağlı olarak farklılaşmaktadır.

H₂: KOBİ'lerin kredi kullanım düzeyi, işletmenin faaliyette bulunduğu sektör, işletmenin yaşı, hukuki yapısı, kurumsallık düzeyi, nakit yaratma düzeyi, işgücü düzeyi, sermaye yapısı ve finans yöneticisinin eğitim düzeyi ile pozitif doğrusal ilişkilidir.

Bu iki ana hipotezin test edilmesi sonucu elde edilen bulgular aşağıdaki alt başlıkta şu şekilde tartışılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Kahramanmaraş'ta faaliyet gösteren 100 adet KOBİ'nin cevapladığı anketlerin değerlendirilmesi sonucunda ulaşılan bulgular; Tanımsal İstatistikler, Ortalamalar Arası Fark Testleri ve Regresyon Analizi olmak üzere üç ayrı alt başlıkta aşağıdaki şekilde incelenmiştir.

Tanımsal İstatistikler

Çalışmanın amacı doğrultusunda oluşturulan anketten alınan cevapların genel dağılımı, çalışmanın değişkenleri bağlamında aşağıdaki şekilde özetlenmiştir:

Anket kapsamındaki işletmelerin *faaliyet gösterdikleri sektör* dağılımları, ISIC Rev.2 faaliyet sınıflaması kapsamında %9 Gıda-İçki ve Tütün; %8 Orman Ürünleri ve Mobilya, %38 Dokuma-Giyim Eşyası ve Deri, %13 Metal, %9 Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi, %12 Kimya-Petrol Kauçuk ve Plastik ve %11 Metal Eşya Makine Techizat sektörleri düzeyinde gerçekleşmiştir.

Söz konusu işletmelerin *faaliyet gösterdikleri yıl aralıkları (işletme yaşı)*, işletmelerin %10'unun 1-5 yıl, %23'ünün 6-10 yıl, %20'sinin 11-15 yıl ve %47'sinin 16 ve üstü sürelerle faaliyetlerine devam ettiklerini işaret etmektedir.

Ayrıca anket kapsamındaki işletmelerin *hukuki yapıları*, işletmelerin %18'i için gerçek kişi, %47'si için limited, %35'i için ise anonim şirket düzeyindedir.

İşletmelerin *kurumsallık düzeyleri* bağlamında; işletmelerin %54'ünün aile üyeleri ağırlıklı, %29'unun ortaklar ağırlıklı, %14'ünün profesyonel yönetici ağırlıklı, %3'ünün ise bağlı olunan holding ağırlıklı bir karar mekanizmasına sahip olduğu görülmektedir.

İşletmelerin *nakit yaratma düzeyi*, aylık ciro bağlamında %6'sı için 2.000-5.000 TL; %12'si için 6.000-10.000 TL; %6'sı için 11.000-25.000 TL, %12'si için 25.000-49.000 TL; %64'ü için 50.000 TL ve üstü aralıklarında gerçekleşmiştir.

İşletmelerin *İşgücü düzeyleri* ise işletmelerin %21'i için 10 kişiden az, %42'si için 10-49 kişi, %13'ü için 50-149 kişi, %21'i için 150-249 kişi, %3'ü için 250 kişi ve üstü düzeyindedir.

İşletmelerin *sermaye yapılarının dağılımı* incelendiğinde; işletmelerden %49'unun sermayesinin tamamının özkaynağa dayalı, %13'ünün %10'dan az yabancı kaynağa dayalı, %22'sinin %11-%30 arası yabancı kaynağa dayalı, %7'sinin %31-%50 arası yabancı kaynağa dayalı, %9'unun %51-%70 arası yabancı kaynağa dayalı olduğu belirlenmiştir.

Anket kapsamındaki işletmelerdeki finans yöneticilerinin *eğitim düzeylerine* ilişkin veriler; yöneticilerin %32'sinin lise, %16'sının ön lisans, %47'sinin lisans ve %5'inin yüksek lisans düzeyine sahip olduklarını belirtmektedir.

Son olarak, araştırmanın uygulama kısmında bağımlı değişken olarak kurgulanan *kredi kullanım düzeyi* dağılımında; işletmelerin %9'u kredi kullanmadığını belirtirken, %37'si 149.000 TL'den az, %19'u 150.000-299.000 TL arası, %5'i 300.000-449.000TL, %4'ü 450.000-599.000 TL, %6'sı

Kobilerin Finansmanında Kredi Kullanım Düzeyini Etkileyen Faktörler:
Kahramanmaraş Örneği

600.000-749.000 TL, %20'si 750.000 TL ve üstü düzeyde kredi kullandıklarını ifade etmişlerdir.

Bu kısa tanımsal istatistiklere ek olarak, örnekleme ilişkin korelasyon tablosu sonuçları da Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Değişkenlere İlişkin Korelasyon Tablosu

Sektör	İşletme Yaşı	Hukuki Yapı	Kurumsallık	Nakit Yaratma	İşgücü Düzeyi	Sermaye Yapısı	Teşvik Durumu	Eğitim Düzeyi	İhracat Durumu	Kapasite Kullanımı	Kredi Kullanım Düzeyi	
Sektör	1.00	0.211*	0.03	-0.04	0.25*	-0.17	0.16	0.12	-0.13	0.31**	-0.18	-0.03
İşletme Yaşı	1.00	0.10	0.07	0.15	0.18	0.09	0.02	-0.07	0.25**	0.01	0.23*	
Hukuki Yapı		1.00	0.46**	0.48**	0.61**	-0.27	-0.60	0.47**	-0.56	-0.10	0.45**	
Kurumsallık			1.00	0.26**	0.43**	-0.06	-0.29	0.35**	-0.44	-0.03	0.44**	
Nakit Yaratma				1.00	0.43**	-0.02	-0.27	0.13	-0.25	-0.03	0.34**	
İşgücü Düzeyi					1.00	-0.11	-0.62	0.45**	-0.70	0.06	0.47**	
Sermaye Yapısı						1.00	0.42**	-0.28	0.27**	0.44**	-0.09	
Teşvik Durumu							1.00	-0.48	0.65**	0.10	-0.55	
Eğitim Düzeyi								1.00	-0.44	-0.23	0.44**	
İhracat Durumu									1.00	0.08	0.59*	
Kapasite Kullanımı										1.00	-0.09	
Kredi Kullanım Düzeyi											1.00	

*; %1 önem düzeyinde anlamlılığı **;% 5 önem düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 1'de görüldüğü gibi, değişkenler arasında istatistiksel olarak farklı önem düzeylerinde anlamlı ilişkiler belirlenmiştir.

2.3.2. Kredi Kullanım Düzeyi Ortalamalarının Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Yukarıdaki alt başlıkta kısaca değinilen tanımsal istatistiklerin değerlendirilmesi sonrasında, seçili örneklem üzerinde gerçekleştirilen ortalamalar arası fark testlerinin bulguları aşağıdaki Tablo 2 ve Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 2: *Kredi Kullanım Düzeyi Ortalamalarındaki Farklılaşmaya İlişkin t Testleri*

Değişkenler			Frekans	Kredi Kullanım Ortalaması	Std. Sapma	t Değerleri
Teşvik Durumu	Kullanım	Evet	41	12.80	5.87	6.65*
		Hayır	59	6.88	2.93	
İhracat Durumu	Yapma	Evet	35	13.54	5.27	7.32*
		Hayır	65	7.03	3.57	
Kapasite Durumu	Kullanım	Evet	45	9.82	5.31	0.88
		Hayır	55	8.89	5.20	

*; t değerleri için %1 önem düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 2’de teşvik kullanımına ilişkin 100 işletmeden 41’i daha önceki dönemlerde teşvik kullanımında bulunduğunu belirtmiştir. Gerçekleştirilen t Testi sonuçlarına göre teşvik kullanan 41 işletmenin kredi kullanım ortalaması teşvik kullanmayan işletmelere göre yüksek düzeyde olup, bu fark, istatistiksel olarak %1 önem düzeyinde anlamlıdır. Buna göre işletmelerin teşvik kredisi kullanım düzeyinin, bankacılık zemininde diğer tür kredilere yönelme imkanını artıran bir kriter olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Yine Tablo 2’de, ihracat yaptığını belirten 35 işletmenin kredi kullanım ortalamalarının, ihracat yapmayan işletmelere oranla istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir. Bu farklılıkta ihracat kredisi kullanımının da etkisi olmakla beraber, ihracatın nakit akışını düzenleyici fonksiyonu da göz ardı edilmemelidir. Bu bulgu, kredi verenler açısından kredinin geri dönüşünü kolaylaştırabilecek, kredi alanlar açısından ise üretim standartlarının iyileştirilmesi yoluyla pazar payının genişletilmesini, dolayısıyla daha düzenli bir nakit akışı mekanizmasının oluşumunu destekleyebilecek bir kriter olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 2’de gösterimi yapılan kapasite kullanım durumuna ilişkin ortalama değerler bağlamında, tam kapasite çalışan işletmelerle tam kapasite çalışmayan işletmelerin kredi kullanım ortalamalarına ilişkin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılıktan söz etmek, bu örneklem bazında mümkün görünmemektedir. Kredi kullanım düzeyi açısından kapasite kullanım durumu, etkili bir kriter olarak algılanmamaktadır. Bu bulgu, talep edilen kredinin niteliği de dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Eğer talep edilen kredi, üretim olanaklarının artırılmasına yönelik olup da amaca

Kobilerin Finansmanında Kredi Kullanım Düzeyini Etkileyen Faktörler:
Kahramanmaraş Örneği

uygun kullanılmıyorsa, bu durum, işletme açısından gelecek dönemlerde daha fazla finansal sıkıntının belirtisi olarak da değerlendirilebilir.

Veri seti niteliği Tek Faktörlü Varyans Analizi'ne uygun olan kriterler açısından gerçekleştirilen varyans analizi sonuçları ise Tablo 3'de görülmektedir.

Tablo 3: *Kredi Kullanım Düzeyi Ortalamalarındaki Farklılaşmaya İlişkin Varyans Analizi*

Değişkenler		Kareler Toplamı	S.D.	Kareler Ortalaması	F Değeri
Sektör	Gruplar Arası	430.81	6	71.80	2.91**
	Grup İçi	2296.58	93	24.69	
	Toplam	2727.39	99		
İşletme Yaşı	Gruplar Arası	156.08	3	52.03	1.94
	Grup İçi	2571.31	96	26.78	
	Toplam	2727.39	99		
Hukuki Yapı	Gruplar Arası	868.50	2	434.25	22.66*
	Grup İçi	1858.89	97	19.16	
	Toplam	2727.39	99		
Kurumsallık	Gruplar Arası	604.52	3	201.51	9.11*
	Grup İçi	2122.87	96	22.11	
	Toplam	2727.39	99		
Nakit Yaratma Düzeyi	Gruplar Arası	548.62	4	137.15	5.98*
	Grup İçi	2178.77	95	22.93	
	Toplam	2727.39	99		
İşgücü Düzeyi	Gruplar Arası	782.03	4	195.51	9.55*
	Grup İçi	1945.36	95	20.48	
	Toplam	2727.39	99		
Sermaye Yapısı	Gruplar Arası	128.46	4	32.11	1.17
	Grup İçi	2598.93	95	27.36	
	Toplam	2727.39	99		
Eğitim Düzeyi	Gruplar Arası	543.19	3	181.06	7.96*
	Grup İçi	2184.20	96	22.75	
	Toplam	2727.39	99		

*; F değerleri için %1 önem düzeyinde anlamlılığı **; % 5 önem düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 3'e göre, kredi kullanım düzeyi ortalamaları, örneklem kapsamındaki işletmelerde faaliyet gösterilen sektör, hukuki yapı, kurumsallık düzeyi, nakit yaratma düzeyi, işgücü düzeyi ve finans yöneticisinin eğitim düzeyi açılarından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmaktayken, işletme yaşı ve sermaye yapısı açılarından ise ortalamalar arasında istatistiksel olarak herhangi bir farklılık gözlenmemiştir. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında ortaya çıktığına yönelik gerçekleştirilen Tukey Testi sonuçları varyans analizi bulgularıyla birlikte değerlendirildiğinde; sektörel bazda anlamlı farklılığın Dokuma Giyim Eşyası Sektörü'ndeki yüksek kredi kullanım ortalamalarına ilişkin olduğu görülmektedir. Diğer sektörlerin kredi kullanım ortalamaları birbirinden farklılaşmamakta, ancak Dokuma Giyim Eşyası sektöründe faaliyet gösteren işletmeler açısından kredi kullanım miktarı ortalaması, diğer sektörlerden önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Bu bulgunun arka planında, kredi verenlerce kredi yönlendirilirken, bazı sektörler daha geniş kredi olanağı sunulmasının önemli payının olduğu düşünülmektedir.

Öte yandan hukuki yapı açısından kredi kullanım düzeyi ortalamalarının da örneklem kapsamındaki işletmelerin hangi hukuki yapıda olduklarıyla yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Kredi kullanımı ortalamaları, gerçek kişi işletmeleri için 6.33, limited işletmeler için 7.49 ve anonim şirket yapısındaki işletmeler için 13.29'dur. Tukey Testi sonuçlarına göre anlamlı fark, anonim şirket yapılanmasındaki işletmelerin yüksek kredi kullanımı ile ilişkilidir. Bu bulgunun, hukuki yapının kredi veren kuruluşlar tarafından kurumsallık ve işletme büyüklüğü ile doğrudan bağlantısından kaynaklandığı düşünülmektedir. Literatür taramasında belirtilen Elsas ve Krahnin'in (1998: 1283-1316) çalışmalarının hukuki yapı değişkenine yönelik bulgusuyla bizim çalışmamızın bulgusu örtüşmemektedir. Elsas ve Krahnin, çalışmalarında kredi veren kurum/kuruluşların sınırlı sorumlu yapılanmalara oranla sınırsız sorumlu yapılanmalara kredi kullandırmayı daha fazla önceliklerini belirtmektedirler. Ancak bizim çalışmamızda kredi veren kuruluşların sınırlı sorumluluğun söz konusu olduğu anonim şirketlere daha fazla kredi kullandırmaya eğilimli oldukları tespit edilmiştir. Bulgulardaki zıtlığın, ülkemizde hukuki yapının işletme büyüklüğüyle birebir bağlantısı ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Görece büyük işletmelerin anonim şirket statüsünün, kredi teminatı vb. konulardaki avantajları da beraberinde getirdiği düşünülürse, bu ilişkinin doğal sonucu olarak kredi verenlerce anonim şirket statüsündeki işletmelere daha fazla kredi olanaklarının sunulması kaçınılmazdır.

Tablo 3'te dikkati çeken bir diğer bulgu, işletmelerin kurumsallık düzeyinin kredi kullanım ortalamaları ile bağlantılı olduğudur. Kredi

Kobilerin Finansmanında Kredi Kullanım Düzeyini Etkileyen Faktörler:
Kahramanmaraş Örneği

kullanım ortalaması, aile üyelerince yönetilen işletmelerde 7.74, ortaklarca yönetilen işletmelerde 9.17, profesyonel yöneticilerce yönetilen işletmelerde 14.21 ve bağlı bulunulan holding/grup tarafından yönetilen işletmelerde 16.00 olarak gerçekleşmiştir. Yönetim karar mekanizmasının görece kurumsal karakter taşıdığı işletmelerin kredi kullanım ortalamalarının daha yüksek değerlerde olduğu gözlenmektedir.

Tablo 3'te nakit yaratma düzeyi bağlamında, kredi kullanım ortalamalarının gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Tukey Testi sonuçlarına göre, bu farklılığın, 50.000 TL ve üstü aylık ciroya, başka bir deyişle nakit yaratma düzeyine sahip işletmelerin kredi kullanım ortalamalarının diğer gruplardan anlamlı düzeyde farklılaşmasından kaynaklandığı görülmektedir. Nakit yaratma düzeyi yüksek işletmelerin kredi kullanım ortalamalarının, görece düşük nakit düzeyine sahip işletmelere oranla daha yüksek değerlere karşılık geldiği görülmektedir.

İşgücü düzeyine ilişkin ANOVA analizi sonuçları da kredi kullanımı ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaştığına işaret etmektedir. Bu bağlamda gerçekleştirilen Tukey Testi sonuçlarına göre işçi sayısı 10 kişiden az çalışan işletmelerin kredi kullanım ortalamaları 5.95 ile sınırlı iken bu oran 10-49 çalışanlı işletmeler için 7.90, 50-149 çalışanlı işletmeler için 13.23, 150-249 çalışanlı işletmeler için 12.76, 250 ve üstü çalışanlı işletmeler için 11.33 düzeyindedir. Anlamlı farklılık yaratan kredi kullanım ortalamaları, özellikle 50-149 ve 150-249 çalışanlı işletmeler açısından farklılaşmaktadır.

Eğitim düzeyine ilişkin kredi kullanım ortalamaları da gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Eğitim düzeyi ile bağlantılı kredi kullanım ortalamaları, finans yöneticisi lise düzeyinde olan işletmeler için 6.53, ön lisans düzeyinde olan işletmeler için 9.44, lisans düzeyinde olan işletmeler için 10.43, yüksek lisans düzeyinde olan işletmeler için 16.20'dir. Bu bulgulara göre eğitim düzeyi bağlamında kredi kullanımı ortalamaları, finans yöneticisinin lise, ön lisans, lisans ve lisansüstü eğitimine sahip olup olmamasına duyarlı bir kriter olarak değerlendirilmektedir.

Bu bulgulara bağlı olarak çalışmanın genel hipotezlerinden H_1 hipotezi, işletmenin faaliyette bulunduğu sektör, hukuki yapı, kurumsallık düzeyi, nakit yaratma düzeyi, işgücü düzeyi, teşvik kullanım durumu, ihracat yapma durumu, ve finans yöneticisinin eğitim düzeyi açılarından kabul edilmiş, kapasite kullanım durumu, işletme yaşı ve sermaye yapısı açılarından reddedilmiştir

2.3.3. Kredi Kullanım Düzeyini Etkileyen Faktörler: Regresyon Bulguları

Kredi kullanım ortalamalarının belirlenen değişkenler açısından ortalamaların farklılığına yönelik testinden elde edilen izlenimden hareketle, aynı değişken kombinasyonu çerçevesinde kredi kullanım düzeyinin bağımlı değişken, işletmelerin faaliyet gösterdikleri sektör, hukuki yapı, kurumsallık düzeyi, nakit yaratma düzeyi, işgücü düzeyi işletme yaşı, sermaye yapısı ve finans yöneticisinin eğitim düzeyinin bağımsız değişkenler olarak kurgulandığı Regresyon Analizi sonuçları ise aşağıda Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: Kredi Kullanımı Düzeyini Etkileyen Faktörler: Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken: Kredi Kullanım Düzeyi			
Regresyon Metodu: Stepwise-Backward			
Bağımsız Değişkenler	Katsayılar	t Değerleri	Anlamlılık Düzeyleri
Sabit Terim	-6.290	-2.332	0.022**
İşletme Yaşı	0.774	1.874	0.064***
Kurumsallık Düzeyi	1.434	2.472	0.015**
Nakit Yaratma Düzeyi	0.664	1.824	0.071***
İşgücü Düzeyi	0.827	1.718	0.089***
Eğitim Düzeyi	1.433	2.884	0.005*
F=11.95* R ² = 0.389 Düz. R ² =0.356 DW= 2.24			

*; t değerleri %1 önem düzeyinde, **;%5 önem düzeyinde, ***;%10 önem düzeyinde anlamlıdır.

Regresyon metodu olarak Stepwise-Backward yönteminin seçimi sonucunda, modele ilk aşamada dâhil edilen faaliyette bulunan sektör, hukuki yapı ve sermaye yapısı değişkenleri modelden çıkarılarak açıklayıcılık gücü en yüksek regresyon modeline ulaşılmış, bulgular Tablo 4'te raporlanmıştır.

Tablo 4'te görülen regresyon analizi sonuçlarına göre F değeri (11.95) istatistiksel olarak %1 önem düzeyinde anlamlıdır ve bu bulgu, modelin bir bütün olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Ayrıca modele ilişkin Düzeltilmiş R² değeri 0.356 düzeyinde gerçekleşmiştir. Modelin bağımsız değişkenleri bağımlı değişkeni %35.6 düzeyinde açıklamaktadır.

Tablo 4'de görüldüğü gibi, örneklem kapsamında KOBİ'lerin kredi kullanımını etkileyen faktörler sırasıyla işletme yaşı, kurumsallık düzeyi,

Kobilerin Finansmanında Kredi Kullanım Düzeyini Etkileyen Faktörler:
Kahramanmaraş Örneği

nakit yaratma düzeyi, işgücü düzeyi ve finans yöneticisinin eğitim düzeyidir. Bütün değişkenlerin bağımlı değişken olarak belirlenen kredi kullanım düzeyi ile ilişkisi pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir.

Tablo 4'e göre, işletme yaşı arttıkça kredi kullanım düzeyi artmaktadır. Bu bulgunun, teorik çerçevede değinilen "bilgisel asimetri derecesi" ile doğrudan ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bilgi asimetrisi, borçlanan işletmenin büyüklüğü, yaşı, yönetimi ve hukuki durumu gibi unsurlarla yakın ilişkilidir. Kreditörler açısından bakıldığında KOBİ'ler büyük işletmelere oranla daha az bilgi sağlanabilen yapılardır. Bu durum, finansman sağlamada bilgi edinme maliyetlerini artırmaktadır. Daha eski işletmeler için bilgisel asimetri azalmakta, daha somut kredi geçmişi, borç teminine olumlu etki yapmaktadır (Lehmann ve Neuberger, 2001: 341). Dolayısıyla kredi temininde işletme yaşı, önemli bir etken olarak ifade edilmektedir.

Bu çalışmada da kredi kullanım düzeyi ile işletme yaşı arasındaki doğrusal pozitif ilişki, işletme yaşının "bilgi asimetrisini azaltıcı etkisi" bağlamında değerlendirilmektedir. Öte yandan, bu çalışmanın bulguları Owualah'ın (2002: 87-100) bulgularıyla da örtüşmektedir. Owualah, çalışmasında özellikle bankalarla ilişkileri daha uzun bir geçmişe sahip eski işletmelerin, banka kredisi temininde, bankaların işletmeye ilişkin daha fazla bilgi sağlama imkânları nedeniyle, avantajlı konumda olduklarını ifade etmiştir.

Tablo 4'de kredi kullanım düzeyiyle pozitif ilişkili olan bir diğer bağımsız değişken, kurumsallık düzeyidir. Kurumsallık düzeyi, bu çalışmada işletme yönetiminin aile üyelerince, ortaklarca ya da profesyonel yöneticilerce mi yönetildiği bağlamında modellenmiştir. İşletme kurumsallık düzeyini yükselttikçe, başka bir deyişle yönetimde karar mekanizmasının ağırlığı aile üyelerinden profesyonel yöneticilere doğru kaydııkça, kredi kullanım düzeyleri artmaktadır. İşletmenin kurumsallaşma düzeyinin yüksekliği, işletmenin kredi kullanım olanaklarını artıran önemli bir etkidir. Şirket kurumsallaşma ve şeffaflaşma yolunda ne kadar yol alırsa, kredi verenlerce düşük risk grubunda değerlendirilerek kredi derecelendirme sürecinde o kadar avantajlı bir konuma yükselecektir. Uluslararası Kabul Görmüş Derecelendirme Yöntemleri bağlamında, "yönetim kurulu yapısı", kurumsal yönetimin en önemli unsuru olarak değerlendirilmekte (Yıldırım, 2007: 86-90), karar alma ve iç denetim sürecinde etkinliğin temel dayanaklarından biri, yönetim kurulu yapısı olarak nitelendirilmektedir. İşletmelerde kredi talebi düzeyinin belirlenmesinin işletme için stratejik önemi yüksek kararlardan biri olduğu

düşünülürse, kurumsallık ya da kurumsal yönetim düzeyinin önemi daha açık şekilde ortaya konacaktır.

Çalışma bulgularına göre “Nakit Yaratma Düzeyi”, kredi kullanımını pozitif yönde ve istatistiksel olarak %10 önem düzeyinde etkileyen bir başka değişkendir. Örneklem kapsamındaki KOBİ’lerin aylık cirolarının gruplar halinde ölçeklendirilmesiyle oluşturulan bu değişken, kredi veren kuruluşlarca, özellikle kredinin geri dönüşünü destekleyen bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Nakit yaratma düzeyinin yüksekliği, finansal açıdan, likidite oranları ve çalışma sermayesi bağlamında olumlu finansal yapının belirtisi olarak da algılanmaktadır. Ancak nakit yaratma düzeyinin aylar itibariyle çok değişkenlik göstermemesi gerektiği de unutulmaması gereken önemli bir ayrıntıdır.

Yine çalışmanın regresyon uygulamasından elde edilen diğer bir bulgu, işletmenin işgücü düzeyinin, kredi kullanım düzeyini istatistiksel olarak %10 önem düzeyinde pozitif yönde etkilediğidir. İşletmelerin işgücü düzeyi, üretim kapasitesinin belirleyicisi konumundadır. Bu bağlamda kredi veren kuruluşlar tarafından işletmenin kredi talebi değerlendirilirken en önemli referanslardan biri olarak kabul görmüştür. Nitekim, KOSGEB verdiği kredilerde, örneğin, İhracat Kredisi Destek Fonu’ndan yararlanmada diğer şartların yanı sıra işletmelerin 250’den az çalışanın bulunmasını şart koşmaktadır. Yine, benzer şekilde Kredi Garanti Fonu uygulamasından 250’ye kadar çalışan olan KOBİ sahibi tacir ve sanayiciler ile esnaf ve sanatkarlar ve genç girişimciler yararlanabilmektedir. İşgücü düzeyinin Eximbank kredilerinde de dikkate alınmaktadır. Örneğin, Eximbank kısa vadeli ihracat kredileri arasında er alan ve “KOBİ İhracata Hazırlık Kredileri” olarak adlandırılan krediden 250’den az yıllık çalışana istihdam eden KOBİ’ler yararlandırılmaktadır.

Çalışmanın son bulgusu, finans yöneticisinin eğitim düzeyinin %1 önem düzeyinde, işletmenin kredi kullanım düzeyini pozitif yönde etkilediğine ilişkindir. Örneklem kapsamındaki KOBİ’lerin finans yöneticilerinin eğitim düzeyi yükseldikçe, işletmelerin kredi kullanım düzeyleri de artış göstermektedir. Bu bulgu, eğitilmiş finans sorumlusunun daha fazla kredi alternatifinden haberdar olması ihtimaliyle yakından ilişkili olduğu kadar, yönetsel becerinin eğitim düzeyiyle birebir ilişkisini de vurgulayan önemli bir ayrıntı olarak da değerlendirilebilir.

Gerçekleştirilen regresyon analizi sonucunda çalışmanın bir diğer hipotezi olan H₂ hipotezi, işletmenin yaşı, kurumsallık düzeyi, nakit yaratma düzeyi, işgücü düzeyi ve finans yöneticisinin eğitim düzeyi açılarından kabul

edilmiş, işletmenin faaliyette bulunduğu sektör, hukuki yapısı, sermaye yapısı açılarından reddedilmiştir.

SONUÇ

Kahramanmaraş KOBİ'leri örneğinde, KOBİ'lerde kredi kullanım düzeylerini etkileyen faktörlerin incelendiği bu çalışmanın sonuçları, aşağıda belirtilmiştir.

1. Daha önce teşvik kullandığını beyan eden işletmelerin kredi kullanım ortalaması, teşvik kullanmayan işletmelere oranla yüksek düzeyde olup, bu fark, istatistiksel olarak %1 önem düzeyinde anlamlıdır. Buna göre işletmelerin teşvik kredisi kullanım düzeyinin, bankacılık zemininde diğer tür kredilere yönelme imkânını artıran, bilgisel asimetriyi önleyen bir ölçüt olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

2. İşletmelerin ihracat yapıp yapmama durumu, kredi kullanım ortalamalarının farklılaşmasına yol açan değişkenlerdendir.

3. İşletmelerin tam kapasite çalışıp çalış(a)mama durumu, örneklem kapsamındaki işletmelerin verileri açısından kredi kullanım miktarlarında değişiklik sağlayabilecek bir faktör olarak değerlendirilmemektedir.

4. KOBİ'lerin kredi kullanım düzeyi ortalamaları; örneklem kapsamındaki işletmelerde faaliyet gösterilen sektör, hukuki yapı, kurumsallık düzeyi, nakit yaratma düzeyi, işgücü düzeyi ve finans yöneticisinin eğitim düzeyi açılarından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmakta, ancak işletme yaşı ve sermaye yapısı açılarından ise ortalamalar arasında istatistiksel olarak herhangi bir farklılık yaratmamaktadır.

5. Örneklem kapsamında KOBİ'lerin kredi kullanımını etkileyen faktörler sırasıyla işletme yaşı, kurumsallık düzeyi, nakit yaratma düzeyi, işgücü düzeyi ve finans yöneticisinin eğitim düzeyidir. Bütün değişkenlerin bağımlı değişken olarak belirlenen kredi kullanım düzeyi ile ilişkisi pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır.

KOBİ'lerin özelde kredi olanaklarının, geneldeyse finansman sıkıntılarının giderilmesinde aşağıda yer verilen konular ön plana çıkmaktadır.

1. KOBİ'lerin kredi olanaklarının sınırlı oluşu bu işletmelerin fon bulma olanaklarının geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Alternatif fon sağlama olanaklarından biri de KOBİ'lerin sermaye piyasalarından yararlanmalarının sağlanmasıdır. Uzun zamandır tartışılan konuya işlerlik kazandırılması özellikle küresel kriz nedeniyle fon sağlama sıkıntısı içinde olan KOBİ'lerin bankalar aracılığıyla sağladıkları fonlara alternatif çözümler üretmelerinde önem taşımaktadır. Ancak, KOBİ'lerin sermaye

piyasalarından fon sağlamalarının sağlanabilmesi için kurumsallaşmalarının geliştirilmesi, kayıt dışılığın önlenmesi, mali tablolarının şeffaf ve güvenilir hale getirilmesi zorunludur.

2. Çalışmada nakit yaratma gücü olarak alınan işletme ölçeği değişkeni kredi kullanımına etki eden faktörler arasındadır. Bu durum, küresel krizin etkilerinin giderilmesinde uygun kredi olanaklarının sağlanması gereği ile birlikte düşünüldüğünde KOBİ'lerin büyüme zorunluluklarını ön plana çıkarmaktadır. Önümüzdeki dönemlerde KOBİ'lerin büyüme olanaklarının sağlanmasında işletme birleşmelerinin sağlayacağı olanaklardan da yararlanılması gerektiği düşünülmektedir. İşletme birleşmelerinin yanı sıra bankalarla ilişkilerin geliştirilmesi açısından daha az banka ile çalışılması, banka seçiminde KOBİ'lere yönelik kredi ve destek mekanizmalarının varlığının araştırılması önem taşımaktadır.

3. Bankalardan kredi olanaklarının sağlanması önümüzdeki süreçte Basel II kriterleriyle yakından ilişkilidir. Uygulama başladığında, bankalardan kredi talebinde bulunan KOBİ'ler farklı vade, fiyat ve teminat koşullarıyla yüz yüze geleceklerdir. Kredi derecesi yüksek olan işletmeler daha uzun, elverişli ve ucuz kredi olanaklarına sahip olacaklarından dolayı KOBİ'lerin bu sürece hazırlanmaları gerekmektedir. Bu bağlamda, KOBİ'lerin hesap ve kayıt düzenlerini geliştirmeleri, şeffaflıklarını artırmaları, Basel II konusundaki bilgilendirme ve danışmanlık faaliyetlerini yakından takip etmeleri gerekmektedir. Basel II kriterleri, özellikle bu konuya uyumda zorlanan KOBİ'lerin alternatif fon sağlama olanaklarını da gündeme getirecektir. Bu bağlamda özellikle factoring gibi finansal tekniklerin daha fazla ön plana çıkması muhtemeldir.

4. KOBİ'lerin temel problemleri arasında finansman sorunlarının yanı sıra yönetim, kurumsallaşamama, pazarlama, teknolojik yeniliklere ayak uyduramama gibi sorunlar da bulunmaktadır. Bu nedenle, KOBİ nitelikli bir işletme kredi olanağı sağlasa bile, bu kredinin uygun ve verimli bir alanda etkin bir biçimde değerlendirilmesi sorunuyla yüz yüze gelmesi sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu olgu, kredi tayinlamasını da beraberinde getirmekte ve bir kısır döngüye dönüşmektedir. Sorunun uzun dönemde ve kalıcı olarak aşılabilmesi için KOBİ kredilerine ilişkin bütüncül bir yapı oluşturulmalı, sadece kredinin sağlanması değil, kredinin etkin ve verimli kullanılması için bir model geliştirilmelidir. Bir başka deyişle, KOBİ nitelikli krediler, oluşturulacak modellerle ilişkilendirilerek KOBİ'lere yönetim, pazarlama, üretim, teknoloji gibi alanlarda profesyonel destek sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acs, A. (1992). "Small Business Economics: A Global Perspective", *Challenge*, 35 (6), 38-44.
- Acs, Z. & Audretsch D. (1993). *Small Firms and Entrepreneurship and East-West Perspective*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Acs, Z. (1984). *The Changing Structure of the US Economy Lessons from the Steel Industry*, New York: Praeger Publishers.
- Acs, Z. & Audretsch D. (1988). "Innovation in Large and Small Firms: An Empirical Analysis", *American Economic Review*, 78(4), September, 678-690.
- Audretsch, D. ve Thurik, A. (2000). "Capitalism and Democracy in the 21st Century: From the Managed to the Entrepreneurial Economy." *Journal of Evolutionary Economics* 10(1), 17-34.
- Bayraktar, S., & Köse, Y. (2002) "KOBİ"lerin Finansmanı ve Finansal Sorunları: Zonguldak Örneği" *21. Yüzyılda KOBİ'ler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu, 3-4 Ocak*, Kıbrıs: Doğu Akdeniz Üniversitesi İşletme ve Ekonomi Fakültesi İşletme Bölümü, http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf/bildiri_20.pdf (Erişim Tarihi: 17.06.2009)
- Berger, A. ve Udell, G. (1995). "Relationship Lending and Lines of Credit in Small Firm Finance", *Journal of Business*, 68 (3), 351-81.
- Bhaird C. ve Lucey B. (2006). "Capital Structure and the Financing of SMEs: Empirical Evidence from an Irish Survey". *Entrepreneurship: Occupational Choice and Financing Conference, 6-7 June*, Copenhagen: *Centre for Economic and Business Research*.
- Boot, A. W. A., ve Thakor, A. V. (1994). "Moral Hazard and Secured Lending in an Infinitely Repeated Credit Market Game". *International Economic Review*, 35, 899-920.
- Chittenden, F., Hall, G. ve Hutchinson, P. (1996). "Small Firm Growth, Access to Capital Markets and Financial Structure: Review of Issues and an Empirical Investigation". *Small Business Economics*, 8 (1), 59-67.
- Cressy R. ve Olofsson C. (1997). "The Financial Conditions for Swedish SMEs: Survey and Research Agenda". *Small Business Economics*, 9 (2), 179-192.
- Demirguc-Kunt A. ve Beck, T. (2006). "Small and Medium-Size Enterprises: Access to Finance as a Growth Constraint". *Journal of Banking & Finance*, 30, 2931-2943.
- Diamond, D. (1984). "Financial intermediation and delegated monitoring". *Review of Economic Studies*, 51, 393-414.
- Elsas, R. ve Krahnert, J.P. (1998). "Is Relationship Lending Special? Evidence from Credit-fila data in Germany". *Journal of Banking and Finance*, 22, 1283-1316.

Fama, E.F. (1985). "What's different about banks?". *Journal of Monetary Economics*, 15, 29-39.

Hall, G., Hutchinson, P. ve Michaelas, N. (2000) "Industry Effects on the Determinants of Unquoted SMEs' Capital Structure". *International Journal of the Economics of Business*, 7 (3), 297-312.

Holmes, S. ve Cassar, G. (2001). "Capital Structure and Financing of SMEs: Australian Evidence". *Working Paper, Department of Accounting and Finance*, New South Wales: The University of Newcastle.

İbazoğlu, G.A. (2002). *KOBİ'lerin Finansman Kaynakları ve Türkiye Uygulaması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Sermaye Piyasası ve Borsa Anabilim Dalı.

İTO. (2005). *2004 Yılı İstanbul Küçük Sanayi Kapasite Kullanım Araştırması*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayını, No. 2005/30.

Jordan, J., Lowe, J. ve Taylor, P. (1998). "Strategy and Financial Policy in UK Small Firms". *Journal of Business Finance and Accounting*, 25 (1-2), 1-27.

Karabıçak, M. ve Altıntepe N. (2001). "KOBİ'lerin Kredi Yoluyla Finansmanı". *I. Orta Anadolu Kongresi: KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, 18-21 Ekim*, Nevşehir: KOSGEB ve Erciyes Üniversitesi, s. 282-295.

Kendiri S., "Küçük Orta Ölçekli İşletmelerin Finansman Sorunları ve Alternatif Çözüm Önerileri", *Hazine Dergisi*, Sayı: 14, Ocak-Nisan 2002.

Klapper, L.F., Sarria-Allende, V. ve Zaidi, R. (2006). "A Firm-Level Analysis of Small and Medium Size Enterprise Financing in Poland", *World Bank Policy Research Working Paper*, 3984.

Lehmann, E. ve Neuberger, D. (2001). "Do Lending Relationships Matter? Evidence from Bank Survey Data in Germany", *Journal of Economic Behavior & Organization*, 45, 339-359.

Lopez-Garcia, J. ve Aybar-Arias, C. (2000). "An Empirical Approach to the Financial Behaviour of Small and Medium Sized Companies", *Small Business Economics*, 14 (1), 55-63.

Loveman G. ve Sengenberger W. (1991). The Re-emergence of Small-Scale Production: An International Perspective, *Small Business Economics*, 3 (1), 1-38.

Michaelas, N., Chittenden, F. ve Poutziouris, P. (1999) "Financial Policy and Capital Structure Choice in U.K. SMEs: Empirical Evidence From Company Panel Data", *Small Business Economics*, 12 (2), 113-130.

Müftüoğlu, T. (2002). *Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler*, (5. Baskı), Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar, No. 10, Ankara: Turhan Kitabevi.

Ono A. ve Uesugi I. (2005). "The Role of Collateral and Personal Guarantees in Relationship Lending: Evidence from Japan's Small Business Loan Market", *Research Institute of Economy, Trade and Industry (RIETI) Discussion Paper Series*, No. 05-E-027.

Kobilerin Finansmanında Kredi Kullanım Düzeyini Etkileyen Faktörler:
Kahramanmaraş Örneği

Owualah, S. I. (2002). "SME's, Borrowing Constraints and Banking Relationship in Japan", *Japan and the World Economy*, 14, 87-100.

Özdoğan O. (2001). "Alternatif Bir Finansman Aracı Olarak Angel Finanslama ve Kuşadası'nda Faaliyet gösteren KOBİ'lerin Finanslama Yönelimleri", *I. Orta Anadolu Kongresi: KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, 18-21 Ekim*, Nevşehir: KOSGEB, Erciyes Üniversitesi, s. 121-131.

Johnsen, P.C ve McMahon, R.G.P. (2007). "Cross-Industry Differences in Financing Behaviour of SMEs from Australia's Business Longitudinal Survey", *School of Commerce Research Paper Series, 03-7*.

Peel, M. J. ve Wilfson, N. (1996). "Working Capital and Financial Management Practices in the Small Firm Sector", *International Small Business Journal*, 14, 52-68.

Pirvu, C., Giurca V.L ve Mehedintu, A. (2008). "Banking Financing for Romanian SMEs – Challenges and Opportunities", *MPRA Paper No. 11788*.

Romano, C.A., Tanewski, G.A. ve Smyrnois, K.X. (2001). "Capital Structure Decision Making: A Model for Family Business", *Journal of Business Venturing*, 16 (3), 285-310.

Schmitz J.A. (1989). "Imitation, Entrepreneurship, and Long-run Growth", *Journal of Political Economy*, 97: 721-739.

Stiglitz, J. ve Weiss, A. (1981). "Credit Rationing in Markets with Imperfect Information", *American Economic Review*, 71, 393-410.

Thurik, A.R. (1996). "Small Firms, Entrepreneurship and Economic Growth", (Ed: Acs Z., Carlsson B. and Thurik A.R.), *Small Business in The Modern Economy*, Oxford: Blackwell Publishers, s. 126-152.

Yücel, T. (2001). "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Çalışma Sermayesi ve Finansal Yönetim Uygulamaları", *I. Orta Anadolu Kongresi: KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, 18-21 Ekim*, Nevşehir: KOSGEB ve Erciyes Üniversitesi, s.1-12.

Türkoğlu, M. (2002). "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Bölgesel Kalkınmaya Etkileri ve Bölgesel Kalkınmada KOBİ Temelli Stratejiler", *Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7 (1), 277-300.

Yıldırım, M. (2007). *Türkiye'de Kurumsal Yönetim ve Şirketlerin Finansal Performansı Üzerine Etkileri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.

Yılmaz, B. (2004). "KOBİ'lerin Finansman Sorununa Bir Çözüm Önerisi: Risk Sermayesi Finansman Modeli", *Dış Ticaret Dergisi*, Yıl: 9, Sayı: 33, Ekim.

www.scotland.gov.uk/Publications/2008/09/08110445/3. (2008). "Access to Bank Finance for Scottish SMEs", (Erişim Tarihi: 06.06.2009)